

**Recenzja osiągnięć naukowych w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora
habilitowanego dla dra Jacka Gralewskiego, opracowana na wniosek Akademii
Pedagogiki Specjalnej w Warszawie**

Dr Jacek Gralewski jest absolwentem pedagogiki specjalnej, którą ukończył w 2004 roku na Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, w której to uczelni podjął pracę najpierw na etacie asystenta-stażysty, asystenta, a później adiunkta (od 2011 roku) w Zakładzie Psychopedagogiki Kreatywności w Instytucie Pedagogiki. Cała dotychczasowa droga naukowa i dydaktyczna dra J. Gralewskiego wiąże się z tą uczelnią i z tym wyjątkowym nie tylko w skali Polski zakładem naukowym. Stopień doktora nauk humanistycznych uzyskał w 2011 roku w APS, na podstawie rozprawy pt. „Trafność rozpoznawania twórczych uzdolnień uczniów przez nauczycieli liceów”, napisanej pod kierunkiem dr hab. Grzegorza Szumskiego, prof. APS (recenzenci: dr hab. J. Łaszczyk, dr hab. Dorota Turska). Zwraca uwagę temat tej rozprawy, który został twórczo rozwinięty w monografii („pracy habilitacyjnej”), będącej głównym osiągnięciem naukowym w procedurze habilitacyjnej dra Gralewskiego.

Znając dokonania naukowe, a zwłaszcza publikacje naukowe, dra J. Gralewskiego od wielu lat, łatwo mi wskazać na Jego główne pola zainteresowań oraz scharakteryzować ich walory. Pierwszym wydaje się być **metodologia badań pedagogiki twórczości**, którą Habilitant interesuje się i rozwija od początku działalności naukowej, stając się powoli ekspertem w dziedzinie głównie badań psychometrycznych, ale nie tylko. Liczne publikacje Autora, polsko- i obcojęzyczne, na ten temat wskazują na próbę systematyzacji podejść metodologicznych w pedagogicznych badaniach nad twórczością oraz trwający wiele lat, udany i efektywny, zamiar opisu głównych metod badań stosowanych zarówno w diagnostyce pedagogicznej, jak i w badaniach podstawowych¹. W ten sposób tworząca się dopiero w

¹ Zob. J. Gralewski, *Testy zdolności twórczych w Polsce*, W: Identyfikacja potencjału twórczego. Teoria, metodologia, diagnostyka, red. M. Karwowski, Wydawnictwo APS, Warszawa 2009 (s. 129-153), tegoż: *Ocena poziomu twórczości wytworu*, tamże (s. 197-227); J. Gralewski i inni, *Slumps and Jumps: Another Look at Developmental Changes in Creative Abilities*, “Creativity: Theories – Research –

Polsce metodologia psychopedagogicznych badań nad twórczością zyskała znaczącego Autora, który twórczo poszerza wiedzę naukową na ten temat. Ten walor dorobku naukowego dra J. Gralewskiego oceniam najwyżej, widząc w Nim czołowego badacza metodologii pedagogiki twórczości, nie tylko w skali naszego kraju, zainteresowanego tym niełatwym wszak zagadnieniem. Systematyzacja podejść badawczych, skrupulatny opis metod badań, problematyzacja ich walorów i wad oraz aplikacja do badań własnych, mających charakter weryfikacyjny, zasługują na szczególne uznanie, przyczyniając się do rozwoju tej dziedziny pedagogiki twórczości (zob. Szmidt, 2013). W tym aspekcie na szczególne uznanie zasługują liczne próby Habilitanta, by znane techniki badań zdolności twórczych, np. kwestionariusz KANH Stanisława Popka, i stojące za nimi założenia teoretyczne (hipotezy) poddać empirycznej weryfikacji (falsyfikacji lub konfirmacji). Świadczy to o rozwiniętej i dojrzałej postawie badacza, który nie zadowala się stanem obecnym uprawianej dyscypliny, ale w sposób konstruktywnie krytyczny ją weryfikuje i uzupełnia. To bardzo cenny proces waluacji (dodawania wartości) dorobku pedagogiki twórczości. W opisywanym polu zainteresowań (dokonań) dra J. Gralewskiego mieści się też Jego monografia – główne osiągnięcie naukowe, do którego wrócę w drugiej części recenzji.

Drugim obszarem zainteresowań i dokonań naukowych dra J. Gralewskiego są **zagadnienia ucznia twórczego i problemów jego rozpoznawania przez nauczycieli szkół polskich, głównie liceów, oraz uwarunkowania tych procesów**. Przez wiele lat Habilitant badał wraz z zespołem współpracowników z Zakładu Psychopedagogiki Kreatywności nauczycielskie teorie – ukryte i jawne – ucznia twórczego, nauczycielskie praktyki jego rozpoznawania i nominowania do programów edukacyjnych, różnice w postrzeganiu twórczych uczennic i uczniów, publikując każdorazowo rozwinięte raporty z tych badań. Podkreślam przy tym, iż były to publikacje w czołowych, wysokopunktowanych czasopismach dyscypliny: „Thinking Skills and Creativity”, „Journal of Creative Behavior”, „Creativity: Theories – Research – Applications”². Publikacje te zasługują na szczególną uwagę, zwłaszcza będące efektem współpracy międzynarodowej - dr J. Gralewski znalazł się w zespole badawczym grupującym czołowych badaczy światowych: J.C. Kaufmana, D.H. Cropleya, M. Karwowskiego³.

Applications” 2016, Vol. 3 (s. 152-177); M. Karwowski, J. Gralewski, *Threshold hypothesis: Fact or artifact?*, „Thinking Skills and Creativity” 2013, no 8 (s. 25-33), i inne.

² Jak niedawno usłyszałem z ust mojej Doktorantki, są to **publikacje „punktotwórcze”!**

³ M. Karwowski, J. Gralewski, T. Patson, D.H. Cropley, J.C. Kaufman, *The creative student in the eyes of a teacher: A cross-cultural study*, „Thinking Skills and Creativity” 2020, no 35.

Analizując dorobek naukowy dr J. Gralewskiego, warto ponadto zauważyć:

- Dr J. Gralewski jest autorem i współautorem 42 publikacji naukowych, w tym 1 monografii, 3 monografii pod redakcją, 16 artykułów indeksowanych w bazie Journal Citation Reports, 7 artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach krajowych, będących na listach MNiSW, oraz 14 rozdziałów w monografiach naukowych pod redakcją;
- Pełnił funkcję kierownika w 4 zakończonych projektach (grantach) badawczych, poświęconych edukacyjnym uwarunkowaniom kreatywności uczniów w szkole i roli nauczyciela, a w 5 – funkcję wykonawcy grantu (w tym grantu NCN – 2013-2016 r.);
- Jest członkiem (full member) The International Society for the Study of Creativity and Innovation (ISSCI);
- Pełni funkcję editorial board member (od 2017 r.) w “The Journal of Creative Behavior”; associate editor w “Europe’s Journal of Psychology”, redaktora statystycznego (od 2014 r.) w czasopiśmie “Creativity: Theories – Research – Applications” oraz w czasopiśmie “Parezja” przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN;
- Jest bardzo aktywnym recenzentem publikacji naukowych krajowych i zagranicznych, dla których wykonał ponad 70 recenzji artykułów w języku polskim i – głównie – angielskim;
- Był ekspertem Narodowego Centrum Nauki w dziedzinie nauk humanistycznych, społecznych i sztuce (konkurs Preludium – 2014 r.), a obecnie jest członkiem Rady Dyscypliny Pedagogika w Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie oraz członkiem Komisji ds. Stypendiów Naukowych oraz członkiem Zespołu ds. Ewaluacji Jakości Działalności Naukowej w tej uczelni;
- Uczestniczył czynnie w wielu konferencjach naukowych, wygłaszając referaty plenarne (APS, UMCS, Biblioteka Narodowa, Polskie Towarzystwo Diagnostyki Edukacyjnej i inne).

Nie przytaczam danych naukometrycznych, które według zaleceń RDN podaje Habilitant (a są one wysokie), gdyż zgadzam się z wykładnią RDN, że „dane naukometryczne nie mogą stanowić kryterium dorobku naukowego Kandydata”⁴.

⁴ Według pewnych danych, najczęściej cytowanym autorem w naukach społecznych w XX wieku był ... Adolf Hitler.

Wszystkie te dane świadczą o bogatym dorobku naukowym dr J. Gralewskiego i pozwalają wysoko ocenić ten obszar Jego działalność jako uczonego. Do podsumowania tego dorobku i jego walorów wrócę w konkluzji recenzji.

Dokonania naukowe dra J. Gralewskiego zostały docenione – w latach 2013-2023 otrzymał trzy nagrody Rektora APS III stopnia, zespołową nagrodę II stopnia oraz indywidualną nagrodę II i I stopnia za osiągnięcia naukowe i publikacje w wysokopunktowanych czasopismach naukowych. W 2023 roku otrzymał Medal Komisji Edukacji Narodowej za szczególne zasługi dla oświaty i wychowania.

Jako osiągnięcie naukowe, będące podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, dr J. Gralewski wskazał monografię pt. „Niedostrzegana kreatywność. Trafność ocen kreatywności uczniów dokonywanych przez nauczycieli liceów i jej uwarunkowania” (APS, Warszawa 2022, stron 651). Ta bardzo obszerna monografia jest sumą dotychczasowych badań teoretycznych i empirycznych Autora i jako taka - zwieńczeniem Jego dotychczasowej drogi naukowej. Badania przedstawione w monografii poświęcone były problemom trafności ocen kreatywności uczniów, których dokonywali nauczyciele liceów ogólnokształcących z terenu całej Polski (110 liceów, ponad 200 nauczycieli matematyki i języka polskiego). Autor badał siłę związku między różnymi kryteriami kreatywności uczniów a ocenami tych cech przez nauczycieli, a także czynniki mające wpływ na siłę tej relacji (s. 332). Sformułował trafnie trzy główne problemy badawcze („Czy nauczyciele matematyki i języka polskiego są ze sobą zgodni w ocenie kreatywności uczniów?; Jaki jest poziom trafności ocen kreatywności uczniów dokonywanych przez nauczycieli? oraz Jakie są uwarunkowania trafności tych ocen” – czynniki podmiotowe, zewnętrzne i charakteryzujące nauczycieli) oraz kilkanaście problemów szczegółowych. Przeprowadzone badania miały charakter teoretyczny, uogólniający i weryfikacyjny – zmienną zależną były oceny kreatywności, a zmienne niezależne – liczne cechy opisujące kreatywność uczniów (zachowania heurystyczne, nasilenie zdolności twórczych, otwartość na doświadczenie itp.), zmienne opisujące zachowania nauczycieli oraz różnorodne zmienne środowiskowe. W badaniach wykorzystano kilkanaście narzędzi badawczych, w większości psychometrycznych, znanych w diagnostyce pedagogicznej (testy zdolności twórczych Urbana-Jellena, test myślenia dywergencyjnego Żuka, kwestionariusz KANH Popka, Inwentarz Aktywności Twórczej ICAA, Kwestionariusz Klimatu Szkoły i inne). Ponadto wykorzystano test do pomiaru inteligencji (Test Matryc

Ravena) i kluczowe narzędzie, jakim była Lista Kontrolna do Oceny Kreatywności Uczniów autorstwa J. Renzullego, która została zaadaptowana do warunków polskich przez autora badań. Zwraca uwagę skonstruowanie autorskich (Gralewski, Karwowski) narzędzi – Skali Przekonań Nauczycieli na Temat Kreatywności i Kwestionariusz Uczeń Kreatywny, które poddano weryfikacji empirycznej. Mamy tu zatem realizację postulatów kreatywności metodologicznej (H. Kara, K. Konecki, K.J. Szmidt, D. Kubinowski) w badaniach pedagogicznych i społecznych.

W wyniku zastosowania tych licznych narzędzi badań autor uzyskał bardzo bogaty materiał empiryczny, który starannie, z poszanowaniem wszelkich zasad analizy i interpretacji danych ilościowych, przedstawił na niemal 200 stronach tekstu (rozdział 6). Podsumowania i wnioski prezentuje zaś w syntetycznym rozdziale 7, w którym również próbuje określić znaczenie uzyskanych wyników dla praktyki pedagogicznej (rozdział 7.8.). Z badań dra J. Gralewskiego wynika, iż trafność ocen kreatywności uczniów, dokonywanych przez nauczycieli, jest niska, czego zresztą, jak wynika z omówień innych i własnych dotychczasowych badań na ten temat, Autor w jawny sposób się spodziewał. I tej niskiej trafności, również oceny poszczególnych kompetencji twórczych uczniów, nie zmieniają i nie różnicują żadne zmienne, zewnętrzne czy wewnętrzne, mogące mieć wpływ na przejawy kreatywności uczniów w klasie szkolnej, które tak wnikliwie, użył do badań Autor. A to, jak miemam, z prostego powodu, który zdaje się dobrze rozumieć Habilitant – jeśli nauczyciele nie realizują w murach szkolnych zajęć stymulujących kreatywność uczniów, to zarówno nie definiują trafnie celów nauczania twórczości, jak i nie rozpoznają trafnie („prawidłowo”?) przejawów postawy twórczej. Postulaty formułowane przez Autora na zakończenie dzieła trafnie wskazują kierunki modyfikacji kształcenia nauczycieli do nauczania twórczości i opowiadają się za zintegrowanym, rozwiniętym diagnozowaniem twórczości uczniów – diagnozą pełną, złożoną z mieszanych – ilościowych i jakościowych – metod identyfikacji zdolności i praktyk twórczych. Trafność tych wniosków świadczy o głębokiej refleksyjności pedagogicznej Autora.

Monografia dr J. Gralewskiego jest niemal wzorcowym przedstawieniem oryginalnego projektu badań ilościowych nad ważnym problemem pedagogicznym. Wysoko oceniam sam wybór problemu do empirycznej weryfikacji, jak i sposób jego rozwiązania. Oto pedagogika twórczości uzyskała empiryczne potwierdzenie niejako potocznej tezy o błędach i niedostatkach nauczycielskich rozpoznania kreatywności uczniów i ich uwarunkowań, a w zasadzie braku uwarunkowań. Choć Autor za najważniejsze dokonania tego projektu uznaje

oszacowanie siły związku między nasileniem kreatywności uczniów a ocenami ich kreatywności dokonywanymi przez nauczycieli oraz ustalenie roli, jaką odgrywają dla trafności ocen cechy dokonujących tych ocen nauczycieli, to ja dostrzegam istotny walor tej monografii w innym obszarze.

Badań empirycznych w nurcie psychometrycznym nad kreatywnością zarówno uczniów, jak i nauczycieli oraz nad praktyką rozpoznawania tych cech, jest w światowej „kreatologii” bez liku. Są to też często badania bardzo wyrafinowane z zastosowaniem skomplikowanych modeli statystycznych, prowadzące jednak do wniosków, mających cechy – jak stwierdził to kiedyś Tadeusz Pilch – „rodem z seminarium dyplomowego”, ponieważ mają one często charakter artefaktów znanych każdemu, kto zajmuje się chociaż praktycznie edukacją dla twórczości (np. wnioski mówiące o tym, iż otwartość nauczyciela jest warunkiem stymulowania zachowań twórczych uczniów, że krytyka przedwczesna działań uczniów szkodzi jakości wytworów, że nikła wiedza nauczycieli o aspektach twórczości nie sprzyja diagnozowaniu uczniów twórczych itp., itd.). W tym przypadku mamy do czynienia z czymś zgoła innym jakościowo – z tak rzadko realizowanymi w pedagogice badaniami weryfikującymi modele teoretyczne, które bardzo wnikliwie w części teoretycznej przedstawia Autor. Jest to weryfikacja mało optymistyczna, potwierdzająca określone spekulacje o inhibującym charakterze braku wiedzy nauczycieli i niekreatogennym klimacie (kulturze) szkoły. To, co szczególnie cenię w omawianej monografii, to nie tyle realizacja projektu badawczego, opisanego bez zarzutu w monografii, lecz warstwa teoretyczna pracy. Nie mająca sobie równiej w polskiej pedagogice twórczości i być może światowej. Zakres wykorzystanej w części teoretycznej (rozdziały I-IV) literatury przedmiotu budzi szczery podziw – bibliografia monografii mieści się na niemal 50 stronach! Obejmuje tak wiele pozycji polskich i anglojęzycznych, znanych i mało znanych, a także często przywoływanych pierwszy raz w publikacjach polskich, że należy wysiłek włożony w kwerendę, analizę i interpretację teoretyczną przedmiotu badań ocenić nadzwyczaj wysoko. Te 328 stron monografii znacznie wzbogaca dorobek pedagogiki twórczości, tworząc absolutnie nową jakość i nowe odniesienie do następnych prac na podobny temat. Z tą cechą monografii – bogactwem odniesień - wiąże się jeden z trzech niedostatków czy błędów, jakie dostrzegam w pracy, a o których piszę poniżej. Sumując ten wątek recenzji, chcę wyraźnie stwierdzić, iż monografia dra J. Gralewskiego w aspekcie teoretycznym stanowi znaczące osiągnięcie naukowe i wzbogaca dorobek polskiej pedagogiki twórczości.

Monografia zawiera również treści dyskusyjne. Po pierwsze, dyskusyjne jest przyjęcie przez Autora rozumienia kreatywności jako jedynie zdolności potencjalnej, niejako zapowiedzi przyszłych dokonań twórczych, które mogą „dojść do głosu” w sprzyjających warunkach społecznych i personalnych, a nie jako cechy – właściwości aktualnej i urzeczywistnionej. Nie czas i miejsce na szczegółową polemikę z takim stanowiskiem, które poddałem krytyce w innych miejscach ⁵, warto jednak uzmysłowić Autorowi, że takie postrzeganie głównej kategorii monografii rodzi wiele problemów semantycznych i nawet historycznych. „Kreatywność” jako „przedtwórczość” kłóci się z tradycją językową w Polsce i dotychczasowymi ujęciami filozoficznymi i pedagogicznymi, albowiem jest nazwą (pojęciem) określającym działania osoby twórczej i jako taka stanowi istotę twórczości. Nie ma kreatywności bez twórczości, i na odwrót. Autor pisze (s. 128): „Kreatywność jest traktowana jako konieczny, ale niewystarczający warunek każdej aktywności o charakterze twórczym” i to założenie – przyjęte za M. Karwowskim – uważam za błędne zarówno z językowego, jak i antropologicznego punktu widzenia. Podobnie jak i przyjęcie założenia, że „kreatywność” odpowiada, a nawet wyczerpuje treść pojęcia „twórczego potencjału” (s. 128). Jeszcze raz: „kreatywność” to twórczość w wymiarze personalnym (osobowym). Rzecz jasna, Autor ma prawo przyjmować określone założenia teoretyczne i rozumienie pojęć kluczowych, warto jednak, by ustosunkował się do istniejących teorii i rozumień, a przede wszystkim wskazał na nowe walory podejścia własnego. W moim przekonaniu jest ono co najmniej dyskusyjne, jeśli nie błędne ⁶.

Drugą wątpliwość wzbudza we mnie postrzeganie trafności (prawidłowości) ocen i przekonań nauczycielskich dotyczących kreatywności uczniów i samej twórczości, która definiowana jest jako zgodność – odpowiedniość z określonymi teoriami naukowymi twórczości. W tym ujęciu „trafne”, a nawet „prawidłowe” to takie przekonania i oceny, które w postawie twórczej uczniów i w samej twórczości akcentują (rozpoznają) te cechy, które zostały zbadane i potwierdzone (potwierdzone) przez badaczy reprezentujących nauki o

⁵ Zob. K.J. Szmidt, *Kreatywność ludzi, nie rzeczy: próba odpowiedzi na pytania pierwsze*, W: *Pytania o kreatywność*, red. I. Pufal-Struzik, Z. Okraj, Wydawnictwo UJK, Kielce; *ABC kreatywności. Kontynuacje*, Difin, Warszawa 2019; *Kreatywność – twórczość – postawa twórcza. Próba systematyzacji pojęć i teorii*, W: *Alternatywy w edukacji*, red. B. Śliwerski i A. Rozmus, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, WSIZ Rzeszów, Kraków 2018, s.127-154;

⁶ Zob. na ten temat tekst językoznawcy: B. Udziak, *Ad fontes, czyli zacznijmy od uzgodnienia znaczeń*. W: *Diagnozowanie twórczości uczniów i nauczycieli*, red. B. Niemierko, K. Szmigel. Kraków 2016: Polskie Towarzystwo Diagnostyki Edukacyjnej.

twórczości. „Błędne” zaś to takie, które są „sprzeczne z koncepcjami naukowymi” (s. 218). Autor pisze: „Nauczyciele, którzy mają **prawidłowe** (podkreśl. K.J.Sz), to jest zgodne z teoriami akademickimi, przekonania na temat twórczości, są w stanie uniknąć stereotypowego postrzegania uczniów kreatywnych, a tym samym stwarzać im korzystne warunki dla rozwoju ich kreatywności (...)” (s. 208). Można Autora zapytać o to, z jakimi teoriami zgodne? Czy z klasycznymi teoriami twórczości – asocjacyjnymi, Gestalt, teoriami inkubacji-iluminacji lub psychodynamicznymi – również? Teorie twórczości (kreatywności) zmieniają się dynamicznie w ciągu ostatnich stu lat, z czego świetnie zdaje sobie sprawę Habilitant, zwłaszcza teorie procesu twórczego. Upatrywanie istoty tego procesu w procesach nieświadomych, we wiązaniu odległych skojarzeń czy rozwiązywaniu zadania twórczego dotąd, aż powstanie estetyczna figura (Gestalt), nie zostało całkowicie wyeliminowane w poglądach naukowców i samych twórców. Wobec tego mówienie o „prawidłowych”, czyli zgodnych z teoriami akademickim, przekonaniach na temat twórczości jest pewnym uproszczeniem i wyrazem dążenia do porządku teoretycznego tam, gdzie go nie ma. Chyba lepiej jest mówić o zgodnych (adekwatnych) z tezami współczesnych teorii przekonaniach nauczycieli na temat twórczości, i niezgodnych (nieadekwatnych).

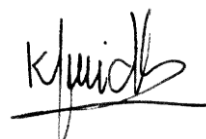
Bardzo wysoko oceniam bazę teoretyczną monografii dra J. Gralewskiego, o czym pisałem wyżej. Niestety, w wielu miejscach Autor nie uniknął zjawiska, które nazywam „lawiną cytowań”. Polega ona na nadmiernym, nie uzasadnionym celami merytorycznymi, przywoływaniu autorów i źródeł literaturowych, nawet w zdaniach oznajmujących i nie wnoszących nic nowego do toczącej się narracji. Oto na stronie 209 Autor przywołuje 66 nazwisk innych badaczy (!). W przypisie 21 na stronie 215 mamy odniesienia do prac 41 autorów. Nie ułatwia to lektury tej interesującej pracy, każde podejrzewać, iż w wielu twierdzeniach, nawet mało odkrywczych, Autor – niepotrzebnie - szuka asekuracji i wsparcia. Podobnie wątpliwości nieco innej natury wzbudza duża liczba autocytowań (np. s. 222, 238, 239 i następ.)

Niniejszą recenzję poświęcam głównie ważnej dla procedury habilitacyjnej ocenie dorobku naukowo-badawczego Habilitanta, choć nie zapominam o Jego dużej aktywności organizacyjnej i dydaktycznej, a zwłaszcza o prowadzeniu innowacyjnych zajęć akademickich z zakresu pedagogiki twórczości, dydaktyki kreatywności, diagnostyki zdolności i metodologii, których program stanowi przedmiot twórczości pedagogicznej Habilitanta.

W konkluzji recenzji chciałbym podkreślić istotne, najważniejsze moim zdaniem walory dorobku naukowego dra J. Gralewskiego. Po pierwsze, znacznie wzbogacił metodologię pedagogiki twórczości o rzetelne i wnikliwe analizy metod badań i ich podstaw teoretycznych, a przede wszystkim przybliżył polskim badaczom nowe techniki pomiaru i diagnozy zdolności twórczych dzieci i młodzieży oraz skonstruował kilka autorskich technik pomiaru (diagnozy).

Po drugie, poddał empirycznej weryfikacji wiele z tych narzędzi w toku szerokich, reprezentatywnych badań diagnostycznych i metaanaliz, badając ich trafność i rzetelność oraz formułując wnioski ulepszające i doskonalące te narzędzia. Dr J. Gralewski stał się reprezentantem tak ważnego w dzisiejszej dobie nadmiaru badań na wszelkie tematy, cenionego nurtu kreatywności metodologicznej⁷. Po trzecie, poszerzył i znacznie pogłębił wiedzę naukową dotyczącą postrzegania uczniów twórczych przez nauczycieli, ich teorii twórczości oraz klimatu (kultury) szkoły sprzyjającej rozwojowi zdolności twórczych. Wiedza ta, zweryfikowana w starannym procesie badawczym, dostarcza pedagogice twórczości nowych podstaw do projektowania edukacji dla twórczości i kształcenia nauczycieli twórczości, ma więc istotne walory aplikacyjne i stanowi znaczące osiągnięcie Autora na tle innych badaczy.

Konkluzja: Wszystkie te względy upoważniają mnie do wniosku, iż dokonania dra J. Gralewskiego mogą być uznane za znaczący dorobek w dyscyplinie. Tym samym stwierdzam, iż osiągnięcia naukowe dr Jacka Gralewskiego odpowiadają wymaganiom określonym w art. 219 ust.1 pkt 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, a Jego dorobek naukowy uzasadnia nadanie Mu stopnia doktora habilitowanego.

⁷ Zob. Kara, H., Lemon, N., Mannay, D., McPherson, M. (2021). *Creative Research Methods in Education. Principles and Practices*. Bristol: Policy Press; Konecki, K.T. (2019). Kreatywność w badaniach jakościowych. Pomiędzy procedurami a intuicją, „Przegląd Socjologii Jakościowej”, t. 15, nr 3, 30-54; Szmida, K.J. (2018). Kreatywność metodologiczna w badaniach pedagogicznych. „Przegląd Badań Edukacyjnych” nr 26(1), 139-158.